

14. The Ballroom Technique (1994). The Imperial Society of Teachers of Dancing. Publisher: Imperial House, 22/26. Paul str., London EC2A 4QE. 134 p. [In English]
15. WDSF Syllabus (2024). WDSF Competition Rules. WDSF Headquarters : Av. De Rhodanie 54, 1007 Lausanne, Switzerland. Режим доступу: <http://www/worlddancesport.org/Rule/Athlete/Competition/Syllabus> [In English]

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).23](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).23)

Лукач Олена Євгеніївна
КНУ імені Тараса Шевченка,
викладач кафедри фізичного виховання та спорту
ННЦ "Інститут біології та медицини"
ORCID ID: <https://0009-0006-9540-8667>
Онищенко Олена Анатоліївна
КНУ імені Тараса Шевченка,
старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту
ННЦ "Інститут біології та медицини"
ORCID ID: <https://0009-0009-9376-0079>
Іщенко Олена Валентинівна
КНУ імені Тараса Шевченка старший
викладач кафедри фізичного виховання та спорту
ННЦ "Інститут біології та медицини"
ORCID ID: <https://0009-0004-5778-2477>

ВИХОВНИЙ ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ВОЛЕЙБОЛОМ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ДИСЦИПЛІНОВАНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У даній статті зроблено спробу розкрити виховний вплив занять волейболом щодо формування дисциплінованості здобувачів вищої освіти. Завдяки аналізу наукової літератури з'ясовано, що проблема формування дисциплінованості здобувачів вищої освіти є актуальною науковою проблемою й заслуговує особливої уваги на сучасному етапі розвитку вищої освіти. З'ясовано, що заняття спортивно-ігровою діяльністю, зокрема волейболом, мають значний формувальний потенціал, оскільки вони спрямовані не лише на фізичну підготовку студентів, але й на формування необхідних морально-вольових якостей (дисциплінованість, стійкість, сміливість, витримка та ін.). В умовах інтенсивної освітньої діяльності в закладах вищої освіти виникає необхідність пошуку ефективних змісту, педагогічних умов, методик для формування досліджуваних категорій. Одним із ефективних засобів у процесі формування дисциплінованості здобувачів вищої освіти є заняття спортивно-ігровою роботою. Волейбол надає широкі можливості для виховання та становлення особистості; сприяє фізичному розвитку й формує навички взаємодії здобувачів вищої освіти, підпорядкування правилам, нормам тощо. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю розробки дієвих змісту, педагогічних умов, які сприяють ефективному використанню волейболу як засобу формування дисциплінованості у здобувачів вищої освіти. Аналіз психолого-педагогічної літератури та практики допоміг з'ясувати актуальні засади організації занять волейболом та спортивними іграми впровадження їх елементів на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти, які сприяють вихованню дисциплінованості та іншим якостям студентської молоді.

Ключові слова: волейбол, здобувачі вищої освіти, дисциплінованість, заклади вищої освіти, морально-вольові якості.

Lukach O. Ye., Onishchenko O.A., Ishchenko O.V. The educational influence of volleyball activity on formation discipline of higher education acquisitions.

This article attempts to reveal the educational impact of volleyball classes on the formation of discipline in higher education students. Through the analysis of scientific literature, it was found that the problem of forming discipline in higher education students is a relevant scientific problem and deserves special attention at the current stage of development of higher education. It was found that sports and game activities, in particular volleyball, have significant formative potential, since they are aimed not only at the physical training of students, but also at the formation of the necessary moral and volitional qualities (discipline, resilience, courage, endurance, etc.). In conditions of intensive educational activity in higher education institutions, there is a need to find effective content, pedagogical conditions, and methods for the formation of the studied categories. One of the effective means in the process of forming discipline in higher education students is sports and game work. Volleyball provides ample opportunities for education and personal development; it promotes physical development and forms the skills of interaction among higher education students, obedience to rules, norms, etc. The relevance of the problem is due to the need to develop effective content, pedagogical conditions that contribute to the effective use of volleyball as a means of forming discipline in higher education students. Analysis of psychological and pedagogical literature and practice helped to clarify the current principles of organizing volleyball classes and sports games and introducing their elements in physical education classes in higher education institutions, which contribute to the development of discipline and other qualities of student youth.

It has been established that the educational process should be organized in accordance with the following factors: purposeful participation in volleyball classes with a formative purpose (for effective education of discipline, higher education students should be active participants in sports and games (educational) activities; teachers-trainers should create conditions that

contribute to the formation of the necessary knowledge and ideas of students about the value of discipline as a key moral and volitional quality (compliance with rules, norms of behavior, being patient, focused on achieving the goal, etc.); teachers should implement a differentiated approach in the educational process, taking into account the interests of higher education students; individualization of physical, moral, psychological and volitional training; in the process of volleyball classes and sports and games, teachers should direct efforts to meet the needs of students in motor and physical activity; promote the manifestation of moral and volitional qualities through the need to achieve a sports (educational) goal; to form discipline through overcoming possible difficulties, participation in competitions of various levels (with the aim of winning), development of team unity.

Keywords: volleyball, higher education students, discipline, higher education institutions, moral and volitional qualities

Постановка проблеми. Сучасне суспільство висуває високі вимоги до особистісного і професійного розвитку здобувачів вищої освіти. Заняття спортивно-ігровою діяльністю, зокрема волейболом, мають значний формувальний потенціал, оскільки вони спрямовані не лише на фізичну підготовку студентів, але й на формування необхідних морально-вольових якостей (дисциплінованість, стійкість, сміливість, витримка та ін.). В умовах інтенсивної освітньої діяльності в закладах вищої освіти виникає необхідність пошуку ефективних змісту, педагогічних умов, методик для формування досліджуваних категорій. Одним із ефективних засобів у процесі формування дисциплінованості здобувачів вищої освіти є заняття спортивно-ігровою роботою. Волейбол надає широкі можливості для виховання та становлення особистості; сприяє фізичному розвитку й формує навички взаємодії здобувачів вищої освіти, підпорядкування правилам, нормам тощо. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю розробки дієвих змісту, педагогічних умов, які сприяють ефективному використанню волейболу як засобу формування дисциплінованості у здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення психолого-педагогічної літератури свідчить, що останніми роками здійснено ряд досліджень, присвячених аспектам вирішення проблеми виховання морально-вольових якостей учасників освітнього процесу засобами спортивно-ігрової діяльності. Це, насамперед, дослідження змісту виховання дисциплінованості учасників освітнього процесу (С. Захарків), основ формування морально-вольових якостей здобувачів освіти засобами спортивно-ігрової діяльності (М. Тимчик), організаційно-педагогічних умов фізичного виховання студентської молоді у процесі занять ігровою діяльністю (В. Висоцький, І. Калугін, О. Коваленко, А. Линник), впровадження спортивно-ігрової діяльності щодо виховання вольових та морально-вольових якостей (Д. Бінецький, Н. Касіч), виховання рішучості старшокласників засобами фізичної культури (В. Масол), формування самовладання в учасників освітнього процесу (М. Гетьман), фізичного виховання студентської молоді у процесі занять волейболом (О. Дорохова), проведення секційних занять з футболу як засобу формування волі (В. Пилипенко), організації і методики проведення занять з волейболу серед студентів ВНЗ (А. Рибницький) та ін.

Так, в психолого-педагогічній літературі (Д. Бінецький, В. Висоцький, М. Гетьман, О. Дорохова, С. Захарків, І. Калугін, Н. Касіч, О. Коваленко, А. Линник, В. Пилипенко, А. Рибницький, М. Тимчик та ін.) важливість формування морально-вольових якостей засобами спортивно-ігрової діяльності обґрунтовується важливістю виховувати сучасну молодь, здатну до прояву дисциплінованості, стійкості, сміливості, витримки, цілеспрямованості, концентрації зусиль у вирішенні визначених завдань у процесі ігрової діяльності.

Мета: розкрити зміст формування дисциплінованості здобувачів вищої освіти у процесі занять волейболом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Численні наукові дослідження українських вчених актуалізують виховний потенціал спортивно-ігрової діяльності у формуванні морально-вольових якостей учнівської та студентської молоді.

Так, О. Сокол відмічає, що виховання студентської молоді повинно бути спрямоване на вирішення проблеми моральної поведінки та взаємовідносин в команді. Дослідник зазначає, що прояв вольових зусиль здобувачів вищої освіти – це результат освітньої діяльності спрямованої на засвоєння необхідних знань і навичок. Досліджуючи різні аспекти виховання морально-вольових якостей педагог наголошує, що під час занять фізкультурною діяльністю студенти включаються в активну роботу, яка передбачає: долання труднощів і перешкод у процесі тренувальних навантажень; підвищення загальної моторної щільності; проведення занять з сильнішим суперником; здійснення ролі лідера, навіть якщо вона не властива здобувачу вищої освіти. Аналіз наукових праць вченого засвідчує, що необхідними для формування морально-вольових якостей здобувачів вищої освіти є використання ситуацій «вибору», які спеціально підготовлені викладачами або викликані спонтанно тощо. Якщо спортсмен усвідомлено здійснюється вибір, то в той же час він бере на себе відповідальність як за наслідки свого вибору, так за фактом відмови від нереалізованих можливостей [6].

Цінними для нашого дослідження є думка С. Юрчука. Вчений вважає, що процес виховання морально-вольових якостей здобувачів вищої освіти передбачає формування загальнолюдських ідеалів та цінностей до яких належить виховання соціальної зрілості, високих моральних потреб, інтересів і мотивів, яка ґрунтується на самоорганізації, самовихованні й самоконтролі [7].

На думку В. Михайленка, Ю. Мартинова, С. Соги моральне виховання студентської молоді у процесі занять спортом полягає в законодавчому оволодінні відповідними знаннями в освітньому процесі, умінні бачити моральну основу в змісті дисципліни. Вчені вважають, що заняття спортом ефективно впливають на студентів, оскільки охоплюють не тільки її фізичний розвиток, а й духовну сферу. Як приклад командні види спорту, які розкривають особистість студентів, їх ставлення один до одного в запалі спортивної боротьби, навчають правильним емоційним стосункам (уміння контролювати різні емоційні стани). Погоджуємося із дослідниками, що спортивні ігри активізують творчість, ініціативність, уяву та фантазію студентів. Під час вивчення елементів гри удосконалюють фізичні здібності та розвиваються морально-вольові якості [4.]

Досліджуючи проблему формування морально-вольових якостей В. Висоцький, І. Калугін, О. Коваленко, А. Линник наголошують, що ключовими морально-вольовими якостями студентської молоді є дисциплінованість, наполегливість та

цілеспрямованість Вчені вважають, що ефективність у формуванні даних якостей в здобувачів вищої освіти залежить від умілого використання чотириетапної процесуальної схеми сходження підростаючої особистості розробленої українським психологом І. Бехом. У своїх наукових доробках дослідниками акцентують на важливості імплементації в освітньому процесі таких компонентів як: когнітивний, емоційно-ціннісний, довільного імпульсу, діяльнісно-практичний та відповідних їм показникам тощо [2].

Корисними для розуміння особливостей виховання морально-вольових якостей студентів засобами волейболу стали висновки, зроблені В. Масол, А. Педорич та інші. Вчені вважають, що ефективним засобом формування таких морально-вольових якостей як: дисциплінованість, сміливість, впевненість в собі, самостійність є заняття різними видами спорту, які пов'язані з інтенсивним фізичним навантаженням та змагальною діяльністю. При цьому, на думку вчених, волейбол це захоплююча спортивна гра, яка характеризується напруженою боротьбою на спортивному майданчику. Даний вид спорту вимагає від здобувачів вищої освіти прояву високого рівня розвитку фізичних якостей, уміння орієнтуватись у просторі, бути спритним, швидким, витривалим, мати сильний характер та волю. Дослідники вбачають що, спільні тренування формують у здобувачів вищої освіти необхідні уміння для діяльності у колективі, створюються умови для розвитку умінь відстоювати свої інтереси і права, враховуючи бажання команди тощо [3; 5].

Аналіз психолого-педагогічної літератури та практики допоміг з'ясувати актуальні засади організації занять волейболом та спортивними іграми впровадження їх елементів на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти, які сприяють вихованню дисциплінованості та іншим якостям студентської молоді:

- цілеспрямована участь у заняттях волейболом з формувальною метою (для ефективного виховання дисциплінованості, здобувачі вищої освіти мають бути активними учасниками спортивно-ігрової (освітньої) діяльності;
- викладачі-тренери мають створювати умови, які сприяють формуванню необхідних знань та уявлень студентів про цінність дисциплінованості як ключової морально-вольової якості (виконання правил, норм поведінки, бути витриманим, зосередженим на досягненні мети тощо);
- педагогам слід в освітньому процесі здійснювати диференційований підхід з урахуванням інтересів здобувачів вищої освіти; індивідуалізацію фізичної, моральної, психологічної та вольової підготовки;
- у процесі заняття волейболом та спортивно-ігровою діяльністю педагоги повинні спрямовувати зусилля до задоволення потреб студентів в руховій та фізичній активності; сприяти прояву морально-вольових якостей через потребу досягти спортивної (освітньої) цілі;
- формувати дисциплінованість через подолання посильних труднощів, участь в змаганнях різних рівнів (з метою перемоги), розвиток командної єдності та інше.

Висновки. Таким чином, залучення здобувачів вищої освіти до занять волейболом, використання чотириетапної схеми сходження особистості, ефективних змісту, педагогічних умов, тренувань, які поступово удосконалюються (вносяться корективи) сприяє підвищенню рівнів сформованості дисциплінованості тощо.

Література

1. Барсукова Т. О. Волейбол в системі фізичного виховання здобувачів вищої освіти : навч. посіб. / Т. О. Барсукова, Г. В. Кучеренко, Ж. І. Антіпова. Одеса: Юридична література, 2023. 100 с. Режим доступу: <https://doi.org/10.32837/11300.26898>
2. Висоцький В.А., Калугін І.Г., Коваленко О.В., Линник А.М. Формування цілеспрямованості в студентської молоді засобами фізичного виховання. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. Випуск 3 (123) 20. 29-33.
3. Масол, В. В. (2021). Педагогічні умови виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 25(1.), 259–269. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-259-269>
4. Михайленко В.М., Мартинов Ю.О., Сога С.М. Виховання морально-вольових якостей у здобувачів вищої освіти засобами і методами фізичного виховання // Фізичне виховання в контексті сучасної освіти: тези доповідей XIX Міжнародної науково-методичної конференції. Національний авіаційний університет. Київ, 2024. С. 54 - 57.
5. Педорич, А., Луценко, В., & Пігуль, Д. (2024). Виховання морально-вольових якостей в студентської молоді у процесі освітнього процесу. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, (4(177)), 118-122. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4\(177\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4(177).24)
6. Сокол, О. В. Формування морально-вольових якостей студентів закладів вищої освіти // Гуманіт. вісн. НУК. Николаїв : Іліон, 2023. Вип. 15. С. 19–21.
7. Юрчук, С. М. *Формування морально-вольових якостей студентів*. Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки (№ 129). 2008, с. 157-159.

References

1. Barsukova T. O. (2023). Voleibol v systemi fizychnoho vykhovannia zdobuvachiv vyshchoi osvity : navch. posib.,.. Odessa: Yurydychna literatura, 2023. 100 s. Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.32837/11300.26898>
2. Vysotskyi V.A., Kaluhin I.H., Kovalenko O.V., Lynnyk A.M. (2020). Formuvannia tsilespryamovanosti v studentskoi molodi zasobamy fizychnoho vykhovannia. Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni M.P.Drahomanova. Serii № 15. Naukovopedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport): zb. naukovykh prats / Za red. O. V. Tymoshenka. Kyiv : Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Drahomanova, Vypusk 3 (123) 20. 29-33.

3. Masol, V. V. (2021). Pedagogichni umovy vykhovannia rishuchosti starshoklasnykiv u protsesi zaniat fizychnoiu kulturoiu. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 25(1.), 259–269. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-259-269>

4. Mykhailenko V.M., Martynov Yu.O., Soha S.M. (2024). Vykhovannia moralno-volovykh yakosteï u zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy i metodamy fizychnoho vykhovannia // *Fizyчне vykhovannia v konteksti suchasnoi osvity: tezy dopovidei XIX Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii. Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. Kyiv*, S. 54 - 57.

5. Pedorych, A., Lutsenko, V., & Pihul, D. (2024). Vykhovannia moralno-volovykh yakosteï v studentskoi molodi u protsesi osvitnoho protsesu. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnogo universytetu imeni Mykhaila Drahomanova*, (4(177)), 118-122. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4\(177\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.4(177).24)

6. Sokol, O. V. (2023). Formuvannia moralno-volovykh yakosteï studentiv zakladiv vyshchoi osvity // *Humanit. visn. NUK. Mykolaiv : Ilion*, Vyr. 15. S. 19–21.

7. Iurchuk, S. M. (2008). Formuvannia moralno-volovykh yakosteï studentiv. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii Pedagogichni nauky* (№ 129). 2008, s. 157-159.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).24](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).24)

Марченко О. Ю.

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор
Національний університет фізичного виховання і спорту України м. Київ

<https://orcid.org/0009-0007-1959-0986>

Ростов Олег Юрійович

аспірант

Національний університет фізичного виховання і спорту України м. Київ

<https://orcid.org/0009-006-7776-366>

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті подано результати дослідження ціннісних орієнтацій учнів старших класів. Були застосовані такі методи та методики: теоретичний аналіз фахової науково-методичної літератури українських та зарубіжних авторів, анкетування, модифікована методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича, методи математичної статистики. Встановлено, що рівень диференціації цінностей у підлітків варіює від чіткої структури до відсутності такої. Було виділено три групи респондентів, що відрізняються за діапазоном використаних оцінок для характеристики значущості різних цінностей. Згідно з отриманими результатами дослідження, юнаки та дівчата високо цінують вихованість, життєрадісність, ефективність у справах, сміливість, чесність та відповідальність. Виявлено низьку позицію здоров'я в ієрархії цінностей дівчат (8 місце за рейтингом), у юнаків здоров'я входить до числа пріоритетних цінностей (2 місце за рейтингом). За результатами опитування 43,9 % респондентів визначили ЗСЖ як перелік заходів, спрямованих на збереження здоров'я, 32,7 % вважають ЗСЖ індивідуальною системою поведінки, 31,3 % надає повне та адекватне визначення ЗСЖ.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, індивідуальна фізична культура, здоровий спосіб життя, старшокласники, фізичне виховання.

Marchenko O., Rostov O. Value orientations as a factor of the formation of individual physical education of school students. The article presents the results of the study of value orientations of high school students. The following methods and techniques were used: theoretical analysis of professional scientific and methodological literature by Ukrainian and foreign authors, questionnaires, modified methodology for studying value orientations by M. Rokic, methods of mathematical statistics. It was found that the level of differentiation of values in adolescents varies from a clear structure to the absence of one. Three groups of respondents were identified, which differ in the range of estimates used to characterize the importance of different values. According to the study, young men and women highly value manners, cheerfulness, efficiency in business, courage, honesty, and responsibility. The survey revealed a low position of health in the hierarchy of girls' values (8th place in the ranking), while boys' health is among their priority values (2nd place in the ranking). According to the survey, 43.9% of respondents defined healthy lifestyles as a list of measures aimed at maintaining health, 32.7% consider healthy lifestyles to be an individual behavioral system, and 31.3% provide a complete and adequate definition of healthy lifestyles.

Keywords: values, value orientations, individual physical education, healthy lifestyle, high school students, physical education

Постановка проблеми. Сучасні тенденції у розвитку освіти, зокрема фізичного виховання, вимагають від нас нового погляду на формування цінностей індивідуальної фізичної культури у школярів. Реформи в освіті, що відбулися в Україні останніми роками, зокрема запровадження Концепції нової української школи, створили нові можливості для розвитку фізичного виховання. Водночас, аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема формування цінностей фізичної культури особистості часто розглядається фрагментарно, як окремих аспект життя людини.

Науковці відзначають зниження рівня фізичної активності серед молоді, що призводить до зростання захворюваності та погіршення якості життя [6; 13; 15]. Індивідуальна фізична культура є невід'ємною складовою гармонійного розвитку особистості, сприяючи формуванню таких важливих якостей, як самодисципліна,